

YENİ ŞEHİR DİNDARLIĞININ SINIF FARKINA DAYALI MEKÂNSAL TEMSİLLERİ: YEŞİL VADI KONAKLARI CAMİİ VE SİTESİ

Hülya BİÇER

Özet: Bu çalışmada, yeni toplumsal/siyasal/ekonomik imkânlar içerisinde gündeme gelen yeni şehir dindarlığını ele alacağız. Bu yazıda, Yeşil Vadi Konakları Camii ve sitesini şehir dindarlığı açısından inceleyeceğiz. Yeşil Vadi Konakları Camii ve sitesinin belli bir kesim tarafından yaratılmış/uydurulmuş ve kendi çıkarları için çarpıtılmış İslâm anlayışını yansıtan çeşitli girişimlerin göstergesi olmaktan ileri gitmediği açıkça görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Vadi Konakları Camii ve sitesi, İslamiyet, Mimari.

CLASS-DIFFERENCE-BASED SPATIAL REPRESENTATIONS OF THE NEW URBAN RELIGIOUSNESS: GREEN VALLEY MANSIONS MOSQUE AND SITE

Hülya BİÇER

Abstract: In this study, we will deal with the new urban religiosity that has come to the fore in new social/political/economic possibilities. In this article, we will examine the Yeşil Vadi Konakları Mosque and its site in terms of urban religiosity. It is clearly seen that the Yeşil Vadi Konakları Mosque and its site do not go beyond being an indicator of various initiatives reflecting the understanding of Islam created / fabricated by a certain group and distorted by their own interests.

Keywords: Green Valley Mansions Mosque and Its Site, Islam, Architecture.

YENİ ŞEHİR DİNDARLIĞININ SINIF FARKINA DAYALI MEKÂNSAL TEMSİLLERİ: YEŞİL VADİ KONAKLARI CAMİİ VE SİTESİ

Hülya Biçer

Güvenlikli lüks siteler ve sundukları yaşam tarzı çeşitli bilimler tarafından farklı yönleriyle tartışılmıştır. Biz bu çalışmada site yaşamı içerisinde gündeme gelen Yeşil Vadi Konakları Camii örneği üzerinden yeni imkân ve koşulların biçimlendirdiği muhafazakâr sınıfın yeni İslâmiyet yorumu olarak “şehir dindarlığı”nı tartışacağız. Bir önceki yazımızda aynı konuyu dinin özelleşmesi, parçalanması ve geleneğin yeniden inşası açısından gündeme getirdik¹, bu yazıda ise Yeşil Vadi Konakları Camii ve sitesini şehir dindarlığı açısından ele alacağız. Osmanlı’nın son döneminde başlayan Batıcılışma politikaları Cumhuriyeti kuran kadrolar tarafından da sürdürülmüştür. Ancak yeni dönemde Batıcılışma temel hedef olarak belirlenip Osmanlı sorunlarının nedeni olarak nitelendirilince, topluma “yeni bir kimlik kazandırmak” istenmiş ve bu yönde toplum kimliği ve tarihi zorlanmıştır. Cumhuriyet döneminde Batıcılışma siyasetinin toplum üzerindeki etkisine bakıldığında kimlik bunalımı ifadesi olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Yeni girişimler toplumun temel kültür ve kimlik unsurlarından biri olan dinin yapısal ve işlevsel manada değişimine neden olmuştur. Geleneksel çerçevesinin dışına çıkan İslâmiyet Batıcı anlamda muhafazakâr/liberal yeni yorum ve etkilere maruz kalmıştır. Özellikle 1980 sonrasında bu tür girişimler giderek resmi görüşün yeni bir yorumu olarak formellik kazanmıştır. Günümüzde bu değişim site yaşamı içerisinde de gözlemlenmekte ve yeni bir şehir dindarlığı biçimi ortaya çıkmaktadır. Şehir dindarlığı konusu daha çok üretim biçiminin değişmesine bağlı olarak köyden kente göç/kentleşme bağlamında dinin/dindarlığın şehirde aldığı biçim yönüyle tartışılmıştır.² Ancak konuyu bunun da ötesine geçerek tartışmak-

¹ Hülya Biçer, “Dinin Özelleşmesi ve Parçalanması: Yeşil Vadi Konakları Camii ve Sitesi Örneği”, *Sosyolojca*, Sayı: 3, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 321-333.

² Celaleddin Çelik’in bu yönde çalışmaları bulunmaktadır. Bkz. Celaleddin Çelik, *Şehirleşme ve Din*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2002.

ta yarar vardır. Bu çalışmada yeni toplumsal/siyasal/ekonomik imkânlar içerisinde gündeme gelen yeni şehir dindarlığını ele alacağız.

Türkiye’de çeşitli dönemlerde siyasette ve dünyadaki konjonktürel değişimlere bağlı olarak İslâmiyet’in yorumu da farklılaşmaktadır. Osmanlı toplum örgütlenmesi içinde din toplum kimliğini ve ilişkilerini belirleyen devletten bağımsız bir alan iken, Cumhuriyet döneminde yeni toplum yaratma çabası içindeki yenilikler arasında dinin de modernleşmeye uyum sağlaması söz konusudur. Din toplum kimliğini belirleyen toplumsal bir alan olarak değil, bireysel kimlik düzeyinde yeniden biçimlenmiştir. Yeni dönemde din ortadan kalkmamıştır, fakat toplum kimliğini ifade eden bir kimlik unsuru olmaktan çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde tekke ve tarikatların kapatılması, dini cemaatler dışında farklı sosyalleştirici kurumların belli bir işlev görmesini sağlamıştır. Şehir hayatı içinde aile, eğitim, sanat ve edebiyat kurumları, sendika, dernek, hemşehrilik sosyalleştiriciliğin yeni unsurları olmuştur. Dini cemaatler bütünüyle ortadan kalkmasa bile dar/gevşek cemaat örgütlenmeleri biçimindedir. 1950 ile başlayan süreçte “demokratikleşme” çabaları ve şehirleşmenin (ve buna paralel olarak gecekondulaşmanın) giderek daha yaygınlık kazanması siyaset ve dinin etkisinin artmasına izin vermiştir. Dünyadaki konjonktür ile de ilişkili olarak (Sovyetler Birliği ve ABD cephelelerinde yaşananlara bağlı olarak) Sovyetler Birliği’ne karşı ve ABD’ye duyulan sempati çerçevesinde İslâmiyet’e farklı bir vurgu belirginleşmiştir. 1980 sonrası Sovyetler Birliği’nin tasfiyesi, ABD hakimiyetindeki tek kutuplu dünya düzeni ve küreselleşme, dini-etnik kimlikler konusu ve yerelleşme olarak adlandırılan süreç etnik kimliklere dayalı yeni politika ve örgütlenmelerin daha etkili olmasına izin veren koşulları oluşturmuştur. Bu sancılı sürecin dönüm noktalarından biri de 28 Şubat 1997 darbesi olarak gösterilecektir. Bu dönemde dünya konjonktürüne bağımlı olarak geliştirilen politikalarla Cumhuriyet’in başındaki din anlayışından farklı, yeni koşullarla uyumlu bir İslâmiyet yorumu (kimliği) ortaya çıkacaktır. Günümüzdeki yeni toplumsal koşullar, siyasi politikalar, siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduranların ortaya koyduğu anlayışlarla din, toplumu bütünlendirici ve sosyal dayanışmayı sağlayıcı bütünsel anlayıştan uzak, kapsama alanı sınırlı cemaatler çevresinde biçimlenmektedir. Mensup olunan cemaatin dünya görüşü din anlayışını da belirlemektedir.

İslâmiyet ve modernleşmenin gerçekte uyumsuz olmadığıyla ilişkili görüşler 1950 sonrası yoğun biçimde tartışılmaktadır. Mümtaz Turhan ve Sabri Ülgener’in İslâmiyet ve modernleşme arasında çelişki olmadığını savunan görüşleri ortaya çıktığı dönem içerisinde dikkat çekmemiştir. Bugün Sabri Ülgener’in İslâmiyet ile modernleşme veya kapitalizm arasında bir karşıtlık olmadığını savunan görüşlerinin gündeme getirilmesi ve öne çıkarılması tesadüf değildir. Konuyu tartışan farklı kesimlerin çeşitli görüşleri söz konusudur. Din ve iktisadi gelişme arasındaki bağlantıyı Protestanlık ve kapitalizm örneğiyle ortaya koyan Max Weber, İslâm diniyle ilgili yaptığı sınırlı çalışmasında İslâm inancının kapitalizmin gelişmesine imkân verecek

Fotoğraf 1

Daire içindeki 1 ile numaralandırılmış alan Yeşil Vadi Konakları Camii, dikdörtgen içindeki 2 ile numaralandırılmış alan Yeşil Vadi Konakları Sitesi'dir.

özelliklerden yoksun olduğunu vurgularken, Sabri Ülgener bu yönüyle etkilendiği Weber'e karşı çıkarak Osmanlı dönemindeki ekonomik geri kalmışlığın İslâmiyet'in kendisinden değil, Osmanlı dönemindeki birtakım tarikatlar ve tasavvuf inancının iktisadi gelişme ve üretime yanlış bakan zihniyetinden kaynaklandığını belirtmiştir. Sabri Ülgener'e göre İslâm dini aslına sadık uygulandığında kapitalizme karşıt olmayan, üretimi teşvik edici bir öz taşıır. 1950'lerde ortaya çıkan bu anlayış özellikle 1980 sonrası belirginlik kazanacaktır. 1980'lerden sonra toplum kimliğini de temsil edecek şekilde bireysel temelde bir din anlayışı yaygınlaşmıştır. Nitekim son dönemde ortaya çıkan şehir dindarlığı anlayışına bu şekilde bakmak gerekir. Mehmet Altan'ın kitabı³ buna bir örnektir. Kitapta günümüz kent dindarlığının nasıl olması gerektiğinin tanımı ve açıklaması yapılarak "ideal kent dindarlığı" tezi ortaya atılmaktadır. Altan'a göre günümüzde İslâmiyet kişilerin herhangi bir konuda (ekonomi ve özellikle siyaset alanında) çıkar elde etmek için aracı haline getireceği bir şey olmamalı,

³ Mehmet Altan, *Kent Dindarlığı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Osmanlı dönemindeki kültürel İslâmiyet anlayışı benimsenmeli ve üretmek topluma değer katan bireyler yetiştirilmelidir. Toplumun bireyleri üretici yönünü ön plana çıkarıp topluma değer kattığında dinin de siyasi çıkarlara alet edilmeyip Osmanlı dönemindeki gibi kültürel din anlayışıyla yaşanacağından ve ortaya çıkacak “kent dindarlığı”ndan bahseder. Siyasal İslâm’a karşı çıkmasının temelinde Batı ile uyumlu İslâm anlayışı yatmaktadır. Aslında Mehmet Altan’ın bahsettiği İslâm’ın siyasetten uzak ve Batılı anlamdaki yaşama uyumlu olarak ortaya çıkmasıdır. Kent dindarlığıyla ifade edilmek istenen toplum kimliğinin Batı ile uyumlu olmasıdır. Sabri Ülgener’in görüşleriyle de uyumlu bu anlayış İslâmi kapitalizme ve yeni türetilen cemaatlere bağlı yeni İslâm anlayışını savunmaya izin verecektir. Bu kitapta “siyasal İslâm” a karşı “kültürel din/İslâm” anlayışından kastedilen siyaset dışında ve gündelik yaşam içindeki mevcut küreselleşmeyle uyumlu bir din anlayışıdır. Oysa Osmanlı’da devletin kendi siyasetine toplumu karıştırmamak için Hıristiyan ve İslâm dini yaşam alanını genişletmesine izin vermesi imparatorluk anlayışının bir ürünüdür. Günümüzde Osmanlı’daki din anlayışının bu şekilde gündeme getirilmesi dünyadaki “küreselleşme düzenine” uyum sağlama çabasını göstermektedir. Modernlik eleştirisi dinin etkinliğinin bireysel anlamda belirginleştirilmesi amacıyla öne çıkarılmaktadır. Dünyadaki ve siyasetteki değişimler günümüzde dinin gündelik yaşamla ilişkisiyle ilgili farklı yorumlara izin vermiştir. Günümüz şehir dindarlığı “kültürel İslâm” olarak siyaset dışında tanımlanmasına karşın, çelişkili bir durum vardır. En azından artık resmi

Fotoğraf 2

Yeşil Vadi Konakları Camii, sitesi ve yürüyüş parkurunun bir bölümü

siyasetle ilişkili, iç içe, dayatmacı, gösterişte farklı olana “hoşgörülü”, alabildiğine kapitalist ve belli bir çıkar (siyasi veya ekonomik) elde etme çabası söz konusudur. Bu durum şehir yaşamı içerisinde yeni Müslümanlar sınıfını ortaya çıkarırken, dini toplumsal bütünlükten yoksun kılmıştır. Günümüzdeki parçalanmış din anlayışının temsili olan dar cemaatler çerçevesinde şekillenmiş şehir dindarlığının mevcut durumunu Yeşil Vadi Konakları Camii ve sitesi örneği üzerinden tanıtabiliriz. Özellikle 1980 sonrasında ortaya çıkan site yaşamı şehirleşmenin belirgin bir unsuru olarak sunulmaktadır. Site yaşamının kendine özgü belli özellikleri vardır. Yeşil Vadi Camii bu anlamda geleneksel şehir örgütlenmesinin karşıtı parçalı din ve kapalı yaşam tarzını belirtmektedir. Site yaşamı ile şehir dindarlığı arasında bu yönüyle ilişki kurmak mümkündür.

Günümüzde kamusal alanların özelleştirilmesiyle çoğalmaya başlayan siteler, kendine has yaşam tarzı ve tasarımlarını uygulamaya koyma imkânı vermektedir. İstanbul’un farklı gelir düzeyine sahip semtlerinde oluşturulan siteler, güvenlik tedbirlerinin had safhada olduğu, korumalı duvarlarla çevrilmiş dışa kapalı yerleşme biçimidir. Gelir düzeyine bağlı olarak sitelerin sunduğu olanaklar ve “ayrıcılıklar” da değişmekte, gelirin artmasına paralel olarak sitelerin güvenlik sistemi ve lüksün verdiği imkânlar kullanılmaktadır. Artan bu lüks yaşam imkânlarıyla ortaya çıkan yeni bir gelişme de gündelik aile yaşamının ve mahremiyetin bir ürünü olan apartmanların yeni biçimleri olan (konfor, güvenlik ve lüks yaşam koşullarının temel alındığı)

Fotoğraf 3

Yeşil Vadi Konakları Sitesi gayrimenkul emlak ofisi ve kuaför salonu

villa, rezidans (stüdyo daire, dubleks daire) ile mimari düzeyde pek çok yenilik yapılmıştır. Peyzaj mimarlığı alanı da yapıların doğal ve kültürel çevrelerinin planlanması/tasarımı açısından (bilhassa site içlerindeki çeşitli çevre düzenlemeleri/peyzaj düzenlemesi/peyzaj tasarımı ile) yeni bir alan açmıştır. Buna paralel bir gelişme de bu mahremiyete önem veren sitelerin içinde, dışarıya kapalı, kendilerine ait yeni mimari denemelere ve yeni oluşumlara izin veren cami anlayışı ve uygulamalarına rastlanmasıdır. Yeşil Vadi Camii örneğinde ayrıcalıklı durum sadece site yaşamında değil, dini yaşam içerisinde de ortaya konulmaktadır. Cami mimarisi ve anlayışına eklenen pek çok yeniliklerle geleneği ürettiğini söyleyerek aslında geleneği ezen veya gelenekten bağımsızlaşan cesur atılımlarla karşılaşmaktadır. Ayrıca İslâmiyet'in sınırlanarak tüm toplumu bütünleştirici özelliğinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Yaratılan dar cemaatler çevresinde yeni Müslümanlık/yeni şehir dindarlığı türü ortaya çıkmaktadır. Yeşil Vadi Konakları Camii örneği bu açıdan ilgi çekicidir. Çeşitli gelir düzeylerine hitap eden sitelerin içinde site sakinlerine özel yapılmış camiler, gerek niceliksel gerekse niteliksel özellikleriyle dikkat çekmektedir. Sitelerin içine inşa edilen camilerin mimari özellikleri yanında caminin toplumsallaşmadaki rolü ile ilgili belirttikleri mesajlar ve bu yapılanmayı temsil eden yeni İslâmiyet yorumu da önemlidir.

Yeşil Vadi Konakları Sitesi İstanbul Ümraniye'de TEM otoyolu ile devlet orman arazisi arasında kalan kısımda konumlandırılmış, lüks bir site yerleşmesidir. Sitede yaşayanlar ortaüst/üst gelir grubuna dahil olan kesimlerdir. Site yaşamı sadece ekonomik ilişkilerle belirlenmemektedir. Bununla birlikte belli bir dünya görüşünü de paylaşma söz konusu olunca siteler mahalle örgütlenmesinden çok sınıfsal ama aynı zamanda cemaat örgütlenmesine benzer bir toplumsallaşma olarak kendisini öne çıkarmaktadır. Elbette Yeşil Vadi Konakları Sitesi'nin yapısı, "cemaatinin" dünya görüşü önemlidir ama bu sitedeki kesim ekonomik anlamdaki bir farklılaşmayı da belirtmektedir. Sitede yaşayanların ekonomik seviyesinin şehirdeki kesimlerden oldukça ayrımlı olması bir farklılık belirtisi olarak ortaya çıkmaktadır. Sitenin dışa kapallığı, üst düzeydeki güvenlik sistemi (güvenlik görevlileri, güvenlik kameraları vs.) de bunun bir göstergesidir. Yeşil Vadi Konakları, kendisine ait okul, kreş, alışveriş merkezi, cami, spor alanları, yüzme havuzu, göletler, yürüyüş parkurları, açık/kapalı otopark alanları, kafeterya, restoran, kuaför, emlak ofisi, sosyal tesisleri, kendi adını taşıyan siteye özel bir taksi durağı bulunan "İstanbul'a yakın İstanbul'dan uzak" sterilize edilmiş hayatların yaşandığı bir mekân özelliği taşımaktadır. Yeşil Vadi Konakları sitesinin dışında kendi adını taşıyan bir otobüs durağı bulunmakla beraber, bu siteye İstanbul'un herhangi bir yerinden toplu taşıma ile ulaşmak oldukça meşakkatlidir. Şehir merkezinden uzak bu sitede ikâmet eden özel araç sahibi site sakinlerinin böyle bir gereksinimi de yok gibidir. Ayrıca sitenin hemen yanı başındaki taksi durağı da site sakinlerini otobüse bağlı olmaktan çıkarmaktadır. Kendi içinde bir toplumsallaşma alanı bulunan bu yerleşmede, şehir merkezinden uzak olmanın getirdiği yeni ilişkiler, yeni bir sosyalleşme ve yapılanma söz

konusudur. Sitenin kendi içinde bütün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tesisler bunun göstergesidir. Yeşil Vadi Konakları Sitesi'nin kendine yeterli, kapalı yaşam tarzı olarak ihtiyaçlarının kendi içinde karşılanması tabelalara da yansımaktadır. (Bkz. Fotoğraf 4).

Bu site “Yeşil Vadi Konakları” adıyla anılmasının ötesinde kendi adıyla anılan bir camiye de sahiptir. Yeşil Vadi Konakları site yerleşim kompleksinin yapı unsurlarından biri olarak Yeşil Vadi Konakları Camii, gerek mimari yapısı (sahip olduğu kütüphane, konferans salonu ve fuaye alanı) gerekse hitap ettiği cemaati ile benzerlerinden farklı özellikleri barındırmaktadır. Buradaki mesele caminin kütüphane veya konferans salonuna sahip olması değildir. Bu yönde bir değerlendirme yapmak bizim alanımız dışındadır. Biz sadece caminin benzerlerinden farklı, özel bir örnek olarak kalması üzerinde duruyoruz. Bizim için Yeşil Vadi Konakları Camii örneğinin hangi toplumsal düzeye tekabül ettiği önemlidir. Bu caminin kendisini özelleştirerek (diğerlerinden farklı özelliklere sahip olması bakımından) var etme çabası belli sınırlamalara neden olmaktadır. Sitenin coğrafi konumu, içerisinde yaşayanların nitelik ve niceliği, camisinin mimari özellikleri ve site sakinlerine hitap eden yapısıyla Yeşil Vadi Konakları Sitesi yeni bir şehir dindarlığı anlayışını temsil eden örnekler arasına girmektedir. Site yaşamının getirmiş olduğu içe kapalılık, site sakinlerinin özellikleri camiye de belli bir farklılık ve özelleşme kazandıracaktır. Bu nedenle hem site hem de caminin özelliği ve site içerisindeki konumu yeni din anlayışını göstermesi bakımından önemlidir. Elbette ki cami yapısı, mimari özellikleri farklı olsa bile belli bir din anlayışını yansıtmaktadır.

Fotoğraf 4

Yeşil Vadi Konakları Sitesi içinde yer alan ve prestij belirtisi olarak öne çıkan okul, sosyal tesisler, kuaför, market, emlakçı ve restaurant tabelaları

Fotoğraf 5

Fotoğraf 6

Yeşil Vadi Konakları Camii'nin otomatik açılıp kapanan saydam cam "taçkapısı" (soldaki). Kapının cami içinden görünümü ve kapının üzerindeki namaz vakitlerinin yer aldığı dijital gösterge. (sağdaki)

Ama bu dini anlayışı bağlı olduğu kesimlerle ilişkili olarak kendisini genelleştirmede zorluk çekmektedir. Kendi geleneğini yarattığını söylemekse mümkün değildir. Bu nedenle geleneksel camilerden, mahalle camilerinden ayrı, belli bir farklılığı gösteren yeni bir cami tasarımını ortaya çıkarmıştır. Sadece tasarımda değil, kullanılan malzemelerde de bunu tespit etmek mümkündür.

Caminin cemaatinin niteliği bütünsel manadaki toplumsallaşmaya yönelik bir soyutlama ve uygulama değildir. Bu camiye bir yönüyle (sınırlı sayıda kişiden oluşan dar bir cemaate sahip olmasıyla) geçmişte örnekleri görülen, diğer bir deyişle anıtsal cami geleneği veya mahalle cami geleneği içinde değerlendirmekte güçlük vardır. Gelenek dışı yeni bir çabayı ve farklılaşmayı belirtmektedir. Bu anlamda Yeşil Vadi Konakları Sitesi'nde Batılı anlamda yeni yaşam tarzı ve ilişkilerinin İslâmiyet yorumuyla bütünleştirilmesi/uyumlandırılması söz konusudur. Batı ile uyumlu bir İslâmiyet yorumu geçerlidir. Böylece Yeşil Vadi Camii'ni tekke ve tarikatların camileriyle de değil, Hıristiyanlıktaki kişisel şapel ve kiliselerle karşılaştırmak ve belli değerlendirmeler yapmak mümkündür. Şapel, kilise veya katedralde bir azize adanmış küçük tapınma mekânıdır.⁴

⁴ Metin Sözen; Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü: Resim-Heykel-Mimarlık Geleneksel Türk Sanatları Uygulamalı Sanatlar ve Genel Sanat Kavramlar*, s. 288.

Batı'da kralların ve çoğunlukla aristokrat kesimden gelenlerin kendilerine özel ibâdet alanları bulunmaktadır. Şapeller kilise, saray, mezarlık içinde olabilir. Özellikle kral ve soyluların kendilerine ait şapelleri bulunmaktadır ve öldüklerinde bu şapellerin mezarlığına gömülebilmektedirler. İçine gömülen soyluların portre resimleri de şapellerde yer alabilmektedir. Yeniçağ döneminde şapel ve kiliseler Hıristiyan aristokrasisi ve burjuva sınıfının bağışlarıyla zenginleşerek varlığını güçlendirmiştir. Bağış para yoluyla yapılabildiği gibi zengin tüccarlar (burjuvalar), krallar, piskoposların kiliseye verdikleri resimlerle de yapılmaktaydı ve bu resimler bağışlayan kişiye itibar ve ün sağlayarak kişisel ayrıcalığı belirtmekteydi.⁵ Zengin ve ayrıcalıklı sınıflar kiliselere yaptıkları bağışlarla toplumdaki diğer kesimlerden farklılaşmaktaydılar. Böylece bu kişiler öldüklerinde kiliselerin belli bölümlerinde kendilerine özel aile mezarlığı ve ibâdet mekânları tahsis edebilmektedirler. Weber'in Protestanlık ile kapitalizm arasında kurduğu ilişki bu nedenle de anlamlıdır. Yeşil Vadi Camii'nin protokol üyelerinden müteşekkil cemaati ile İslâm'ın konumlandırıldığı yer, seçkin sınıfın özel ibâdet etme mekânlarını biçimlendirme anlayışına dönüşmektedir. Özelleştirilmiş, içe kapalı, "diğerlerinin" katılmasına izin vermeyen, daha sınırlı sayıda kişiye/cemate hizmet veren cami anlayışı ortaya çıkmaktadır. Özelleştirilmiş camilerin giderek kendi içinde hiyerarşiye ve bağlılığa göre dar cemaat anlayışına hizmet etmesi söz konusudur. Bu durum İslâmiyet'in (İslâmi kimliğin) Batı karşısında genel bir kimlik ifadesi olarak tarihi ve toplumsal rolünün parçalanması ve bozulmasını göstermektedir. Türkiye'de Cumhuriyet döneminde tekke ve tarikatların kapatılıp tüm camilerin devlet denetimi ve kontrolünde tek çatı altında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlanması bir nedeni, buraların giderek dinsel bütünlüğü ve dayanışmayı bozduğunun düşünülmesidir. Hıristiyan inancında seçkin sınıf ayrıcalıklı konumda/mekânda ibâdet etmektedir ve toplumsal statüler ibâdetin biçimini ve özelliklerini değiştirmektedir. Bu toplumsal ayrıcalıklar XIII. yüzyılda her tarikatın toplumsal tabakasının derecesine göre ayrı bir biçimde vaaz vermesi ve vaazlarda "günah" sayılacak meselelerin toplumsal sınıflara göre değişken hale getirilerek dinin uygulanışının mensubu olunan toplumsal sınıflara göre değişmesine dönüşmüştür.⁶ Bir başka deyişle Hıristiyan inancında ibâdet toplumsal sınıf ve statü farklılıklarını ortadan kaldırmamakta hatta korumaktadır. Saray ve aristokralara özel mezarlık şapelleri bunun en bariz örneğidir. İslâm inancının özünde Hıristiyanlıktaki gibi ruhban sınıfı yoktur ve insanlar arasındaki dünyevi statü ve sınıf ayrılıkları ibâdet etmeyi ve dini yaşayış biçimlerini etkilememektedir. Türkiye'de sosyologlar İslâm inancının camide zengin, yoksul, tüm toplumsal kesimlere ait insanları birlikte namaz kılmaya davet etmesini ve İslâm

⁵ Ertan Eğribel, *Resim Sanatı ve Türk Resminde Batılılaşma Eğilimleri*, s. 77.

⁶ Gülnihal Küken, "Batı Eğitim Tarihi: (Antikçağ'dan Yakın Çağa Kadar)", s. 551- 552.

Fotoğraf 7

Fotoğraf 8

*Caminin iç içe geçmiş kabukları (soldaki).
Caminin fiberoptik ışıklı paslanmaz çelik tüplü minaresi (sağdaki).*

inancında ibâdet etmedeki Allah katındaki eşitliği vurgulamıştır.⁷ İslâmiyet'in bugün yaşanış biçimine bakıldığında Hıristiyan inancındaki ayrıcalıklı sınıf/ayrıcalıklı ibâdet anlayışının ve insanlar arasındaki zengin, yoksul gibi dünyevi farklılıkların ibâdet etme biçimleri ve mekânlarını belirlemesinin gözlemlenmeye başlamış olması ilgi çekicidir. Bu durum dini geleneğin bağlı olduğu uygarlık çerçevesinden ayrılarak Batılı bir anlayışla yeniden biçimlenmesine dönüşüp günümüz toplumunda yeni bir şehir dindarlığı modeline yol açmıştır.

Elbette caminin mimari tasarımı, imam-hatibinin bireysel çabaları ve iyi niyetine söylenecek bir söz yoktur. Gerek mimar Adnan Kazmaoğlu'nun gelişimci ve mantıksal anlam yakalama gayretleriyle elde ettiği başarı, gerekse cami imam-hatibi Suat Olgun'un bireysel çabaları bizim değerlendirme alanımız dışındadır. Yeşil Vadi Camii'nin iç ve dış tasarımındaki hiçbir ayrıntı anlamsız, içi boş ve tesadüfen kondu-
rulmuş özellikler taşımamaktadır. Mimar Adnan Kazmaoğlu'nun projelendirdiği ve tasarladığı camide kullanılan malzeme türleri, biçimleri ve renkleri gibi ayrıntıların hepsi benzerlerinden farklılığı ifade eden belli dini, manevi ve mantıksal anlamlara karşılık gelmektedir. Caminin ana mekanını belirleyen iç içe geçen iki farklı çaptaki

⁷ Şerif Mardin bunlardan bir tanesidir. (Bkz. Şerif Mardin, Din ve İdeoloji, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.) Ziya Gökalp'te de bu yönde açıklamalar vardır. Sosyoloji disiplini dışında, ilahiyat alanında da bu tür açıklamalar bulmak mümkündür.

yarım kubbe betonarme kabuğun küçük çaplı olanı dünya hayatını (Hz. Muhammed), onu içine alan büyük çaplı ise ahreti (Allah) temsil etmektedir. Kazmaoğlu, bu tasarımla camide dünya kapısından ahiret kapısına varılarak birliğe ulaşıldığını ifade etmektedir.⁸ Geleneksel anlayış içinde bu ayırım genel olarak caminin içinde temsil edilirken mimar bunu dış kabukta gerçekleştirmeye çalışmıştır. Cami imam-hatibi Suat Olgun “dünyanın ahiretin tarlası olması” hadisinin mimar tarafından bu şekilde somutlaştırıldığını belirtmiştir.⁹ Cami kubbesinin etrafında bulunan üçgen havuz ahiretin aynasını temsil etmektedir.¹⁰ Minarenin fiberoptik ışıklı paslanmaz çelik tüpleri birlik içinde çokluk, çokluk içinde birlik anlamını taşımaktadır.¹¹ Kazmaoğlu, caminin “*taçkapısı*”¹², minber, mihrap ve caminin çeşitli detaylarında kullanılan camın varlıkla yokluğun ara yüzünün, paslanmaz çeliğin güvenin, altın varanın ise en soylu metal olarak süreklilik ve soyut varlığın simgesi olduğunu belirtmektedir.¹³ Caminin mimarisinde kullanılan malzemelere, malzemelerin özellikleri (paslanmaz oluşu, rengi, biçimi vs.) doğrultusunda manevi anlamlar yakıştırılmıştır. Caminin neredeyse tamamını oluşturan beyaz mermer ile saflık ve temizliğin ifade edilmek istendiği belirtilmektedir. Mimar, cami zeminini kaplayan halıda “*zeytin ağacının yaprağının huzur, huşu ve sükûn veren rengi*”nin kullanılmasının da bilinçli bir seçim olduğunu açıklamaktadır.¹⁴ Caminin içine girildiğinde büyük çaplı kubbe kabuğu kısmındaki ortasında küçük ışıkların bulunduğu “*vav*”¹⁵ harfiyle, Allah’ın adının ve düşüncesinin bütün alemde var olduğu ve bütün alemin Allah olduğu anlatılmak amaçlanmıştır.¹⁶ Bunun dışında konferans salonunun giriş kısmında İhlâs Sûresi’ne yer verilmesi, musalla taşlarının arasındaki dikili taşta Fatihâ Sûresi’nin bulunması, vaaz kürsüsünün ön yüzünde Kelime-i Tevhid’in yer alması, mihrabın üstündeki mermer saatte “*maşallah*” yazması, konferans salonunun fuaye alanında “*Allah’ın 99*

⁸ Adnan Kazmaoğlu, “Yeşil Vadi Camisi”, s. 74.

⁹ Burada yer verdiğimiz bilgiler Yeşil Vadi Konakları Camii imam-hatibi Suat Olgun ile görüşmemize dayanmaktadır.

¹⁰ Adnan Kazmaoğlu, A.g.e., s. 74.

¹¹ Adnan Kazmaoğlu, A.g.e., s. 74.

¹² Genellikle bir kamusal yapıya giriş ve çıkışı sağlayan kapıya taçkapı denilmektedir. Metin Sözen ve Uğur Tanyeli İran, Mısır, Suriye, Irak’ta, Anadolu Türk Mimarlığı’nda ve Romanesk ve Gotik’ta taçkapılar yapıldığını; diğer dönem, ülke ve üsluplardaki anıtsal girişlerin taçkapı olarak nitelenmediğini belirtmektedir. (Metin Sözen, Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü: Resim-Heykel-Mimarlık Geleneksel Türk Sanatları Uygulamalı Sanatlar ve Genel Sanat Kavramlar*, s. 292.) Adnan Kazmaoğlu Yeşil Vadi Camii’nin giriş kapısını taçkapı olarak adlandırmıştır.

¹³ Adnan Kazmaoğlu, A.g.e., s. 74.

¹⁴ Adnan Kazmaoğlu, A.g.e., s. 75.

¹⁵ Suat Olgun, Kur’an dili Arapça’daki vav harfinin Allah’ın birliğini ve tekligini vurguladığını belirtmiştir.

¹⁶ Adnan Kazmaoğlu, A.g.e., s. 75.

güzel ismi”nin bulunması, caminin giriş kapısının üstünde bölümünde besmele ve saydam camlı kapısında “Muhammed” yazılarının da mimarınca tasarlanmış belli anlamları bulunmaktadır.¹⁷ Mihrabın saf bilgi ve vahyi temsil ettiği için saydam cam ve kristal mermerden yapıldığını eklenmektedir. Mimar bu ve diğer tüm ayrıntılarla (yazılar, kullanılan malzeme türleri vs) cami mekânının Allah’ın birliğini, tekliğini, tevhid düşüncesini ve ruhi yönelişin başka tarife gerek duymadığını vurguladığını ifade etmektedir.¹⁸ Görüldüğü gibi Yeşil Vadi Camii bu bakımdan günümüzde sıkça rastlayamadığımız bir mimari çaba, anlayış ve tasarımın örneğidir. Elbette mesele cami mimari tasarımında kullanılan malzemelere yüklenen dini manalar değildir. Esas olan bu caminin toplumsal düzeyde ne anlam ifade ettiği ve temsil ettiği din

Fotoğraf 9
Yeşil Vadi Konakları Camii konferans salonu

anlayışdır. Caminin tasarımında kullanılan malzemelerin türü, kalitesi, rengi, biçimi ile uhrevi anlamların örtüştürülmesi geleneksel veya bugünkü gelenekselin kopyası mahalle camilerinden farklılığı ortaya koyan ayrıcalıklı bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Yeşil Vadi Konakları’ndaki “toplumsallaşma”nın site içinde yaşayan sınırlı sayıda-ki insanla içe kapalı dar bir cemaat biçiminde gerçekleşeceği aşikârdır. Cami “herkese

¹⁷ Adnan Kazmaoğlu, caminin giriş kapısındaki Muhammed yazısının “Allah’ın ibâdetin yolunu simgesel olarak Muhammed’in açtığını” temsil ettiğini belirtmiştir.

¹⁸ Adnan Kazmaoğlu, A.g.e., s. 75.

açık”, ama pratikte “siteye özel”dir. Site İstanbul şehir merkezinden uzak bir noktadadır. Sitenin içindeki lüks daireler toplumun ekonomik gelir düzeyi yüksek olan kesimine hitap etmektedir. Bu anlamda siteden lüks daire satın alanların protokol isimlerinden olması tesadüf olmasa gerektir. Yeşil Vadi Konaklarını “protokol sitesi” olarak tanımlayan bir gazete haberinde yer alan “*Yeşil Vadi Projesi’nden İstanbul protokolünün önde gelen isimleri daire satın aldı. AKP Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu’nun oğlu Murat Aksu, projedeki 404 metrekaarelik bahçe dublekslerinden 873 bin dolar ödeyerek satın aldı. İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah’in aldığı 267 metrekaare alanlı dairenin fiyatı ise KDV ile birlikte 572 bin dolara ulaşıyor. İstanbul Başsavcısı Aykut Cengiz Engin, projeden 178 metrekaarelik bir rezidans aldı. Engin’in dairesinin fiyatı 360 bin dolar. İstanbul Valisi Muammer Güler’in oğlu Barış Güler’in aldığı dairenin fiyatı ise KDV ile birlikte 519 bin dolara ulaşıyor.*”¹⁹ ifadeleri bu bakımdan ilgi çekicidir. Bugün Yeşil Vadi Konakları’nın resmi internet sitesindeki verilere göre 222 ve 254 m²’lik dairelerin ortalama fiyatları 1.025.860.560 TL ile 1.383.741.120 TL arasındadır.²⁰ Sitedeki lüks konutları satın alabilecek kesim Yeşil Vadi Camii’nin “doğal cemaatini” oluşturmaktadır. İçi boşaltılmış gelenek anlayışı benimsenerek tasarlanan bu site ve camisinde, camiye bağlı kütüphane (içerisinde kablosuz internet), konferans salonu, kokteyl salonu gibi külliyedeki yapı topluluğunun modernize edilmiş biçimleri bulunmaktadır. Caminin genç ve girişimci imam-hatibi Suat Olgun caminin dışı açık olduğunu ama cemaatinin sitede yaşayan insanlardan oluştuğunu, site dışından katılımın ancak (elbette sınırlı biçimde) cuma günleri gerçekleşebildiğini ifade etmektedir.²¹ Yeşil Vadi konutlarının şehir merkezine uzak, şehirden kopuk olduğu için site içerisindeki kadın, erkek, çocuk tüm insanların sosyalleşmelerinin ve dayanışmalarının sağlanması amacıyla birtakım girişimlerde bulunulduğu ve camide (caminin konferans ve fuaye alanlarında) çeşitli etkinlikler düzenlendiği söylenebilir. Bu sebeple çocuklar için yazın düzenlenen Kur’an kurslarının yıl içinde de devam ettirilmesi kararı alındığı, yine çocuklarla beraber haftada iki kez caminin özel olarak yaptırdığı üzerinde “Yeşil Vadi Camii” yazan (farklılığı belirten) formayla, imamın hakemliğinde halı saha maçı yaptıkları, zaman zaman kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı yüzme etkinliği düzenlendiği belirtilmektedir. Bu gerçekte site kimliğinin özelleşmesinin/farklılaşmasının ve bu durumun çocuklara kadar yansıdığı (bu yönüyle de paylaşıldığının) bir göstergesidir. Cami imam-hatibi, bununla çocukların arasındaki ilişkisizliğin/kopukluğun ortadan kaldırılması, aralarında birlik ve dayanışma bilincinin oluşturulması, çocuklara camiye küçük yaştan itibaren bir toplum-sallaşma mekânı olarak sevdirmek amacını taşıdıklarını vurgulamaktadır. Etkinlikler

¹⁹ “Yeşil Vadi’ye ‘Atılğan’ gibi cami”, *Akşam Gazetesi*, 12.12.2008.

²⁰ http://www.kiptas.com.tr/PDF/Yesilvadi_2010.pdf (Çevrim içi, 10.11.2011)

²¹ Bu kısımda yer verdiğimiz bilgiler Yeşil Vadi Konakları Camii’nin imam-hatibi Suat Olgun’la yaptığımız görüşmeye dayanmaktadır.

çocuklarla sınırlı tutulmamaktadır. Bu amaçla da cemaati (buradaki cemaat Yeşil Vadi Konakları'nda yaşayanlardır) kaynaştırma adına kutlu doğum haftası, tasavvuf müziği konserleri, aşûre günü vb. etkinlikler yapılmakta; çocuk eğitimi, aile içi iletişimle ilgili programlar yapılmasının hedeflendiği belirtilmektedir. Caminin konferans salonunun caminin alt kısmında bulunmasıyla, camiye gelmeyen (namaz kılmayan ya da başı örtülü olmayan) kişilerin de hiçbir tedirginlik duymadan yapılan etkinliklere katılımı amaçlanmıştır. "Site içi toplumsallaşma"nın site içinde yaşayan tüm kesimleri kapsamamasının caminin içinde değil dışındaki bir konferans salonuyla sağlandığı vurgulanmaktadır. Cami adeta kendi toplumsal sınıfını veya cemaatini kendisi oluşturmuştur. Yeşil Vadi Konakları Sitesi'nde yaşayan farklı meslek gruplarından "seçkin" insanların caminin 250 kişi kapasiteli konferans salonunda çeşitli konularla ilgili

Fotoğraf 10

Yeşil Vadi Konakları Camii kütüphanesi

konferanslar vermesi yoluyla bir sosyalleşme ortamı yaratmak amaçlanmıştır.²² Caminin konferans salonunda gerçekleştirilen konferans ve seminerlerin ardından özel olarak ayrılan fuaye alanında kokteyl düzenlenebilmektedir. Caminin konferans salonunda (caminin ana ibâdet mekânında değil, alt katında bulunmaktadır) tasavvuf müziği konserleri²³, seminer gibi çeşitli etkinliklere kadın-erkek birlikte ve kadınların başı açık olarak katılabildiği belirtilmektedir.

Yeşil Vadi Konakları Sitesi cemaatinin benimsediği

anlayış onları diğer inananlardan ayırtırmakta ve bu ayrılık ibâdet ediş şekillerine de yansımaktadır. Bu durum namazın Yeşil Vadi Camii gibi yalıtılmış ve seçkin bir camide kılınmasıyla (namazın belli bir sınıfa özel bir biçime dönüştürülmesiyle) sınırlı da değildir. Günümüzde İslâm-kapitalizm ilişkisinin tartışılması bu nedenledir.

²² "21'inci Yüzyılın Camisi Böyle Olur", <http://www.stargazete.com/pazar/21-inci-yuzyilin-camisi-boyle-olur-haber-344583.htm> (Çevrim içi, 27.09.2011)

²³ Suat Olgun kişisel olarak musiki ile ilgilendiğini ve caminin konferans salonunda musiki ile ilgili etkinlikler düzenlediğini belirtmiştir. Olgun, imamın yalnızca camide namaz kıldırın insan olmaması, çeşitli yollarla insanlara ulaşması, yardım etmesi, birlik ve dayanışma ortamının sağlanmasında katkısı olması gerektiği anlayışını benimsediğini ifade etmektedir.

İslâm'ın içinde ve din çevrelerinde de bu yönde eleştiriler söz konusudur. Kapitalizmle İslâmiyet'i kaynaştırmakta mahzur görmeyen bu çabayla yalnızca İslâm dinini, geleneğini özünden uzaklaştırıp çarpıtmakla kalmamakta; toplum bilinçlenmesi ve kimlik belirtisi olan İslâmiyet'in Doğu uygarlık geleneği ve kimliğiyle bağlantısının kopmasına neden olmaktadır. Toplumsal çözüm ve kimlik temelinde değil, ama kişisel çözüm ve yaşam tarzı temelinde Batılı yöndeki değişimi paylaşmak mümkün olduğu için bu yönde bir hoşgörü ve ortak olma çabası yaygınlaşmıştır. Toplumun yeni ilişkilerle Batı'ya bireysel olarak bağlanma çabası hem dinin tartışılmasını gerektirecek hem de getirmiş olduğu bir çarpıklık, uyumsuzluk ortaya çıkacaktır. Sonuçta Yeşil Vadi Camii örneği ile bütünüyle kaçak yapılardan oluşan Sultanbeyli'deki Osmanlı klâsik dönem mimarisi taklidi camiler arasında belli bir bağlantı vardır. Bu anlamda dini kimliğin bozulması ayrıcalıklı belli kesimlerle sınırlı kalmamaktadır. Toplum düzeyinde de belli bir bozulma, kimlikte çarpıklaşma, dinin ve geleneğin yeniden yorumu ortaya çıkmaktadır. Lüks otellerde kokteyl, toplantı ve iftarlar düzenleyen ve iktidardan bağımsızlaşmamış kesimle, belli bir kitlenin kaçak olarak yaptığı konutlarda inşa edilen mahalle camileri arasında bu anlamda (sınıfsal manada farkın dine de yansımaları anlamında ama kimlik bozulması olarak ortaklık biçiminde) büyük fark yoktur. Geleneğin marjinalleşmesi sadece ayrıcalıklı kesim ve yoksullukla bağdaştırılan kesimle sınırlı değildir. Sultanbeyli gibi Anadolu'nun ücra köşelerinden göç edip kaçak yapılar inşa edilen muhtelif yerlerde de benzer bir durum vardır. Ayrıcalıklı kesimlerin sitesi ve camilerinin "modern külliyeler" biçiminde inşa edilmesiyle, ayrıcalıklı olmayan kesimin klâsik Osmanlı mimarisinin örneklerini kopya ettikleri cami örneklerinin her ikisinin de gelenekle uzaktan yakından ilgisi bulunmamaktadır. Geleneğin kopyası olarak yapılan camiler sahte, içi boş bir görüntü oluşturmaktadır. Yeşil Vadi Konakları ve camisi ise külliye anlayışını modernize etmeye çalışarak geleneğin bir şekilde yeniden oluşturulmasını belirtmesiyle yapaylığı ifade etmektedir. Geleneğe bağlı gibi görünmesine rağmen geleneğin yapay bir biçimde bağlamından kopartılarak özelleşmesini temsil ettiği için gelenek bilincinden yoksundur ve dar cemaatinin belli özellikleriyle yeni şehir dindarlığını temsil etmektedir.

Sonuç Yerine

Din toplumlararası farklılaşmanın bir belirtisidir. Sorun dinin toplum içi farklılaşmanın (kimlik gösterisinin) bir parçası haline gelmesidir. İslâmiyet Doğu toplum kimliğinin bir ifadesi olarak kendisini genelleştirmiştir. Cami mimarisi de bu soyutlamanın topluma açık yönüdür. Camilerin özelleşmesi (kendi içine kapalı ve sınırlı bir kesime hitap eder hale gelmesi) bir toplumsal çekişmenin tersine yeni bir durumu belirtmektedir. Toplumlararası farklılaşmanın toplum içi farklılaşmaya dönmesi dinin kendi içinde yeni bir yorumunu gerektirmiştir. Bugün din de giderek uygarlık

bilinci olmaktan çıkarak yeni tartışmaların ve farklılaşmanın yaratılmasının aracı olmaktadır. Geçmişteki tekke ve tarikatlar nasıl ki toplum içi farklılaşmanın belirtisi olarak çeşitlilik taşımışsa, Yeşil Vadi Camii örneği de bu tip İslâm içi farklılaşma, çelişki ve farklı çıkarların ifadesidir. Bu anlamda yeni gelişmeler dinde bozulma, özelleşme, farklılaşma olarak ortaya çıkmaktadır. Yeşil Vadi Camii, büyük bir mimari proje olan Yeşil Vadi Konakları yerleşmesinin pek çok unsurundan sadece bir tanesini (ve aslında belirleyici olmayan, bütün yapı kompleksine eklemlenen birini) oluşturur. Caminin belirleyici ya da esas unsur olmadığını gösteren bir husus, Yeşil Vadi Konakları'nın konutları ile camisinin mimarının aynı kişi olması da ortaya koymaktadır. Buradaki siteyi tanımlayan, siteye kimliğini veren ana etken Yeşil Vadi Camii değildir. Caminin arkasındaki büyük bloklar, çeşitli kat sayısına sahip binalar, villalar önünde Yeşil Vadi Camii bir ayrıntıdan öteye gitmemektedir. Caminin site yerleşmesini belirten ve kendisini ön plana çıkararak vurgulayan bir etkisi bulunmamaktadır. Mimarisinde elde edilen başarılarla, yenilik çabasına ve bu çabanın övülmesine rağmen caminin site içindeki diğer yapılardan (mantıksal yeni alanlardan) farklı anlam ve önemi veya onları niteleyen bir yönü bulunmamaktadır. Bu tip mimari projelerde önemli olan şey kendisiyle tanımlanacak bir başat unsur çevresinde bir proje oluşturmaktır. Yeşil Vadi Konakları yerleşim projesinin tanımlayıcı yapıları, (TEM otoyolu kenarında bulunan Yeşil Vadi Konakları yerleşiminin ilk göze çarpan) lüks ve çok katlı yüksek bloklarıdır. Diğer yapılar (cami, okul, spor salonu, yüzme havuzu vs.) Yeşil Vadi Konakları'nın çeşitli eklentileridir. Yeşil Vadi Camii'nin yapıları ve sosyal tesislerinin külliyeler ile ilişkisini tartışmaya gerek bile yoktur. Külliyelerin ana yapısı camidir, cami külliyesinin merkezi yapısıdır. Diğer yapılar (medrese, darüşşifa, hamam vs.) cami etrafında konumlandırılır. Yeşil Vadi Konakları yerleşiminin tanımlayıcısı cami değildir, sitenin lüks binalarıdır. Bu geleneğe atıfta bulunarak Batı geleneğine eklemlenen yapay gelenekler oluşturma çabasıdır, geleneğin Batıcılılaşmasıdır. Din bu şekilde özelleştikçe toplumsal düzeydeki belirleyiciliğini ve niteleyiciliğini kaybetmektedir.

Yeşil Vadi Camii örneği İslâm geleneği içinde bir gelişmenin uzantısını belirtmemektedir. Batı geleneğine bağlanan yeni bir yorumu ve bağlanmayı belirtmektedir. Din insanın kendisi ve içinde yaşadığı toplum ile ilgili bir bilinçlenme biçimi olduğu gibi aynı zamanda da toplumların kendilerini tanıma ve tanıtma aracıdır.²⁴ İslâmiyet Batı'ya karşı Doğu toplumlarının birlik ve dayanışma bilincidir. Günümüzde ise İslâmiyet'in bu yönü ortadan kalkarak toplum içi farklılaşmanın ifadesi ve belli bir ayrıcalıklı kesimin Batı ile ilişkisinin bir aracı haline gelmektedir. Bütün toplumun Batı'ya bağlanması söz konusu olmadığı için özellikle Batı ile en çok ilişkide bulunan (ayrıcalıklı) kesimler, Yeşil Vadi Konakları örneğinde olduğu gibi dinde belli değişimlerin de savunucusu ve dayanağı olacaktır. Diğer bir deyişle gelenek Batılılaşırken,

²⁴ Baykan Sezer, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, s. 32.

bunun dayanağı toplum değil, belli kişisel çözüm temelinde ortaya çıkan ayrıcalıklar ve çıkarlardır. Bu nedenle bu yozlaşmış gelenek kendisini toplumsallaştıramayan ancak belli çevreler, sitelerle sınırlı kalan bir anlayışı ve toplum içindeki farklılaşmayı belirtir. Bu açıdan günümüzde İslâm-kapitalizm arasındaki ilişkilerin yeniden tartışılmaya başlanması, kapitalizm ile İslâmiyet'in uyuşabilirliği temelinde ortaya çıkan "şehir dindarlığı" anlayışı (liberal İslâm, yeni muhafazakârlık) özellikle bu kesimler için önemlidir. İslâm geleneği yeniden ve dış etkenler/kültürler/gelenekler etkisinde yorumlanmaya başlanmıştır. Bu yapay/uydurma ve köksüz yeni sınıfın kendilerine uygun ortamlar, gelenekler, ibâdet etme biçimleri yaratma çabaları her geçen gün kendisini başka bir örnek pekiştirmektedir. Yeşil Vadi Konakları Camii ve sitesi belli bir kesim tarafından yaratılmış/uydurulmuş ve kendi çıkarlarınınca çarpıtılmış İslâm anlayışını yansıtan çeşitli girişimlerin göstergesi olmaktan ileri gitmemektedir.

Kaynakça

- Altan, Mehmet, *Kent Dindarlığı*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011.
- Biçer, Hülya, "Dinin Özelleşmesi ve Parçalanması: Yeşil Vadi Konakları Camii ve Sitesi Örneği" *Sosyolojca*, Sayı: 3, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012, s. 321-333.
- Çelik, Celaleddin, *Şehirleşme ve Din*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2002.
- Eğribel, Ertan, *Resim Sanatı ve Türk Resminde Batılılaşma Eğilimleri*, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1994.
- Kazmaoğlu, Adnan, "Yeşil Vadi Camii", *Yapı Dergisi*, Sayı: 352, İstanbul, Yapı-Endüstri Merkezi, 2011, s. 72-75.
- Küken, Gülnihal, "Batı Eğitim Tarihi: (Antikçağ'dan Yakın Çağa Kadar)", *Bilim Sosyolojisi: Bilim Tarihi ve Yöntem*, Sosyoloji Yıllığı 16: Salih Özbaran ve Zeki Arıkan'a Saygı, İstanbul, Kitabevi, 2007, s. 493-632.
- Mardin, Şerif, *Din ve İdeoloji*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996.
- Sezer, Baykan, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981.
- Sözen, Metin; Tanyeli, Uğur, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü: Resim-Heykel-Mimarlık Geleneksel Türk Sanatları Uygulamalı Sanatlar ve Genel Sanat Kavramları*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2011.
- "Kitap Var, İnternet Var, İbadet Var", <http://yenisafak.com.tr/Gundem/Default.aspx?i=316385> (Çevrim içi, 27.09.2011).
- "Yeşil Vadi'ye 'Atılın' gibi cami", *Akşam Gazetesi*, 12.12.2008.
- "21'inci Yüzyılın Camisi Böyle Olur", <http://www.stargazete.com/pazar/21-inci-yuzyilin-camisi-boyle-olur-haber-344583.htm> (Çevrim içi, 27.09.2011).
- http://www.kiptas.com.tr/PDF/Yesilvadi_2010.pdf (Çevrim içi, 10.11.2011).